

BEZIMENO DETINJSTVO

Rodena je 1932. godine u Slavonskom Brodu, u rabinskoj porodici, od oca Samuila i majke Regine, rođene Šmukler. Imala je brata Damira, rođenog 1934. godine u Lipiku (Hrvatska), gde je otac radio kao banjski lekar. Brat Damir, sa kojim se rastala krajem 1941. godine, nije preživeo Aušvic.

Po rođenju sina Damira, otac je odlučio da familiju preseli u Beograd, smatrajući da će u tom gradu biti sigurniji. Međutim, rat su preživele samo Henrijeta i majka. Deo, inače veoma brojne porodice koji je ostao u Hrvatskoj stradao je u Jasenovcu i Novoj Gradišci a manji broj iselio se u Vojvodinu, najvećim delom u Novi Sad.

Pri pokušaju da odu u partizane, roditelji su izdani i uhapšeni. Otac Samuilo je odveden u Jajince, kraj Beograda, gde je streljan 1942. godine, a majka Regina najpre u logor na Banjici, gde je bila mučena i ubrzo deportovana u Aušvic. Preživela je strahote ovog logora i Mengeleove vivo eksperimente, i vratila se u Beograd sa ožiljcima koje nije zacelila do smrti, 1975. godine.

Vrativši se u Beograd po završetku rata, Henrijeta je u tom gradu završila studije stomatologije, a aprobaciju u Švajcarskoj, u kojoj je potom radila i živela četrdeset godina.

Moja sećanja na najranije detinjstvo uglavnom su vezana za život u Beogradu. Tu smo brat i ja odgajani veoma spartanski, na čemu je

otac posebno insistirao. Uvek je govorio da će doći dani kada će nam hrabrost i izdržljivost biti i te kako potrebni. Kao da je znao šta nas čeka. Po izbijanju rata, nastala su veoma teška vremena u Beogradu. Sve je bilo zabranjeno za Jevreje i Cigane.

Tog vremena sećam se vrlo živo, zbog žutih traka i povremenih grubih i pogrdnih dobacivanja dece i odraslih. Ta atmosfera i postupci bili su, međutim, samo nagoveštaj onoga što će doći sa Holokaustom.

U to vreme otac i majka spremali su se da odu u partizane. Krenuli su ka Kruševcu, odakle je trebalo da se pridruže partizanskim jedinicama. Na žalost, tamo nikada nisu stigli. Izdali su ih neki tobožnji prijatelji. Moji su roditelji bili uhapšeni. Oca Samuila odveli su u Jajince, gde je streljan 1942. godine, a majku na Banjicu, gde je bila mučena a potom deportovana u Aušvic. Tamo je bila žrtva vivo eksperimenata Mengelea, posle čega je kasnije dobila tumore od kojih je, naposletku, i umrla.

Odvajanje mog brata Damira i mene od naših pravih roditelja, krajem 1941. godine, bilo je užasno. Na rastanku, porodica je stajala nema, bez suza i bez reči. Otišli smo svako na svoju stranu, znajući da je to rastanak zauvek, da idemo na put bez povratka, da svako od nas ima kartu samo u jednom pravcu. Da bi makar spasao decu, otac je jednoj poznanici platio 100 hiljada zlatnih dinara za pribavljanje lažnih dokumenata na imena Olga i Damjan Kosić i prebacivanje brata i mene u Novi Sad, gde je trebalo da nas ona preda našim rođacima. Ta gospođa bila je Srпкиnja i zvala se Vida Petrović. Njena kćerka bila je udata za čuvenog zlikovca Bećarevića, pripadnika Specijalne policije. Umesto da nas preda familiji, ona nas je 31. decembra 1941. godine dovela do Petrovaradina i tu nas ostavila u hladnoj noći da sami i bos, nas dvoje male dece predemo preko zaleđenog Dunava. Nikada nismo saznali zašto je tako postupila.

Na drugoj strani sačekala nas je naša tetka i, onako promrzle, odvela svojoj kući.

U Novi Sad smo stigli baš u vreme kada se odvijala racija. Ova stravična akcija organizovana je od 21. do 23. januara. Sprovodili su je pripadnici regularne mađarske vojske i žandarmerije. Pretresali su kuće i bajonetima parali krevete i posteljinu. Nas dvoje bili smo sakriveni ispod jednog takvog kreveta. Kako smo preživeli, pitanje je na koje do današnjeg dana nisam našla odgovor.

Od tog dana naša dokumenta više nisu vredela, jer je i Srbima bilo teško. Postali smo bezimni, više nismo postojali.

Kada smo se malo oporavili od posledica promrzlina, morali su da nas razdvoje, jer niko nije ni mogao niti se usuđivao da skriva dvoje dece. Tako je brata uzeo naš stric a mene je prihvatila jedna srpsko-madarska porodica.

Stric je imao ženu i tek rođenu bebu, koju su madarski žandari, pred očima strine i moga brata, na bajonetu okretali kao loptu. Strina je od tog prizora poludela, nakon čega su je ubili. U toj atmosferi je živeo moj brat Damir.

HENRIJETA iz studentskih dana

Porodica u kojoj sam bila smeštena u kući je držala bordelj i restoran. Danju sam bila zaključana u podrumu, a noću sam prala sudove u restoranu. Niko nije smeo da me vidi. Moji dobrotvori su puno rizikovali čuvajući me. Dobijala sam da jedem samo ono što je negde preostalo. U podrumu sam mogla da krpim čarape, za šta sam dobijala jednu pengu (madarski novac), koju sam davala bratu za hranu.

Uvek sam se sećala očevih reči da će doći dani kada ćemo biti gladni, tučeni i proganjeni. Kao da je sve predvideo! Ja sam bila na neki način jača, nešto starija. Bolje sam od brata podnosila sve nevolje pa sam tako, odjednom, i odrasla i ostarila. Brinula sam za oboje.

I, došao je dan kada smo morali da se rastanemo i podemo svako svojim putem. Mene više nisu smeli da drže u porodici, od straha da me neko ne vidi. Odlučili su da odem. To je bilo u vreme kada su Nemci okupirali Madarsku. U novosadskoj porti skupljen je poslednji transport za deportaciju u Aušvic, gde su odvedeni moj brat i moja familija. Mene su prebacili kod nekih Mađara u okolini Budima, koji su imali poljoprivredno dobro. Radila sam u štali. Bilo je teško i svakome je glava bila u torbi. Porodica koja me je primila je bila dobra, a na mene su se sažalili. Međutim, došao je trenutak da ni oni više nisu smeli da rizikuju svoje živote pa sam, posle nekoliko meseci, predata u dom za decu bez roditelja, siročad bez imena. Tu je bilo smešteno oko 400 dece raznih nacionalnosti. Bila je to neka vrsta geta, koliko se danas sećam.

Znam koliko sam vremena tamo provela; bližio se kraj rata. Fašisti su se povlačili. Dom se nalazio u blizini kasarne koja je bila minira-

na, pa smo, pod dramatičnim okolnostima, podzemnom kanalizacijom morali da bežimo. Tu su bila deca različitog uzrasta. Malo ih je preživelo. Ja sam jedno od te dece.

Rusi su već bili ušli u Peštu. Mene je spasao jedan ruski oficir, koji me je poveo sa sobom. Bio je stacioniran u Novom Sadu. Stanovao je u jednom rekviriranom stanu, u kojem je živela četvoročlana folksdojčerska porodica, koja je imala devojkicu koja je kod njih radila. Devojka se zvala Marica i bila je Srpkinja. To su bili ljudi koji, u vreme rata, nisu uprljali ruke nikakvim kompromitujućim radnjama. Imali su dvoje dece mog uzrasta i rado su me prihvatili.

Kako sam kasnije saznala, ruski oficir koji me je doveo u ovu folksdojčersku porodicu, bio je Jevrejin, inženjer. Cela njegova porodica stradala je u vreme opsade Lenjingrada. Ja sam ga, kako je uvek govorio, podsećala na njegovu devojkicu. U to vreme, prvi put sam smela da kažem da sam Jevrejka. Osećala sam se kao normalno biće, misleći da sam konačno negde našla dom. Volela sam svoju novu porodicu i dala sam im svu svoju dečju ljubav.

Jednog dana, moj san o domu i porodici pretvorio se u užas. Moj „ruski otac“ došao je jedne večeri kući potpuno pijan. U takvom stanju celu folksdojčersku porodicu stavio je uza zid i pucao svakome u oči. Sve četvoro ubio je bez milosti. Zagrljio je mene i Maricu i molio da mu oprostimo, govoreći da ne može da preživi gubitak svoje porodice, a zatim se ubio, pucajući sebi u usta.

I Marica i ja bile smo oduzete. Kada smo se osvestile, svuda oko nas – mrtvi i krv! U svesti su mi plovili svi leševi ovog sveta; mnogo puta gledala sam smrti u oči, ali ovo je bio užas koji je obeležio ceo moj kasniji život. Posle tog doživljaja, godinama nisam spavala. Mnogo sam smrti videla, i to je bila svakidašnjica, ali ovo nikada nisam zaboravila. Kada je konačno došlo oslobođenje, nisam ga doživljavala kao radostan događaj. Bilo mi je svejedno šta se oko mene zbiva.

I opet je sudbina odredila moj put: Marica me je čuvala izvesno vreme. Na žalost, ne zadugo jer je i sama bila veoma siromašna. Pošto nije mogla da brine o meni, prijavila me je Crvenom krstu kao ratno siroče, u nadi da će se, možda, naći preživeli iz moje porodice. Marica je mislila da me da u dom ako se niko ne javi Crvenom krstu. Bila sam tada veoma lošeg zdravlja. Nama dvema je bila dodeljena jedna soba, u kojoj smo stanovale i u kojoj je Marica brinula o meni.

Posle izvesnog vremena vratile su se u Novi Sad moje dve sestričine i uzele me kod sebe. Bila sam sa njima dok me nije pronašla moja

majka, koja se vratila iz Aušvica. Vratila se sama, jer je moj brat Damir stradao u logoru. Majku nisam poznala, pa su moje rodake, znatno starije od mene, imale dosta muke da me ubede da je to stvarno moja majka.

Vremena neposredno po završetku rata ne sećam se dobro. Znam da smo, još izvesno vreme, majka i ja bile sa rodakama. Posle toga dobile smo jednu sobu, u našoj bivšoj kući u Beogradu. U toj kući smo, kao porodica Kahan, živeli do rata. Tamo smo, u sobičku, majka i ja živеле do 1947. godine, više gladne nego site. Majka je dobila posao u državnoj prodavnici maraka, kao radnica. Ona je svakog dana dobijala jednu porciju sočiva, koju smo delile kada bi se ona uveče vratila sa posla.

Da bih preživela, morala sam da radim. Prala sam tuđi veš, ponekad samo za jedno parče hleba i masti. Bio je to težak život, a majčino zdravlje se pogoršavalo.

*HENRIJETA sa majkom
REGINOM i očuhom
DRAGUTINOM ZLOKOVIĆEM
u Švajcarskoj 1965/66.*

Nekako u to vreme, vratio se iz zarobljeništva predratni prijatelj mojih roditelja, Dragutin Zloković, i sam u žalosnom stanju. On se, posle izvesnog vremena, oženio mojom majkom, prvenstveno želeći da pomogne meni – da me usvoji i podiže. Mogućnost za usvajanje nije dobio, ali je ostao uz nas, do kraja. Bio je Srbin i veliki prijatelj Jevreja, a mene je voleo kao svoje rođeno dete.

Imala sam 13 godina kada se rat završio. Moj poočim me je učio „da je brat mio ma koje vere bio“, da čoveka ne treba ceniti po tome ko je i šta je već kakav je, da biti siromah nije sramota i da je poštenje najveća vrednost.

Po završetku studija, poočim mi je predložio da odem u Švajcarsku kako, po njegovim rečima, „nikada više ne bih doživela ništa slično“ ratnom iskustvu. Savetovao me je da se nigde ne deklarišem kao Jevrejka. On se bojao i hladnog rata. Njegovog saveta sam se uvek pridržavala, mada u Švajcarskoj to i nije bilo potrebno.

Posle majčine smrti moj poočim je živio u Beogradu. Kada se razboleo, odvela sam ga u Švajcarsku, da živi sa mnom. Čuvala sam ga do kraja života i brinula o njemu kao odana, zahvalna kćer.

Jedan mali deo moje šire familije iselio se u Izrael, gde i danas žive.

Ja sam emotivno veoma vezana za Beograd. U suštini, nikada nisam ni otišla iz njega. Vezana sam za ovo malo preostale zemlje, za ove grobove koje još uvek mogu da nazovem „svojim“.

Neko je preživio, neko nije. Oprostiti se mora, zaboraviti ne sme.